

Բ Ա Ն Ա Հ Յ Ո Ւ Ս Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Ա Վ Ա Ն Դ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն Ն Ե Ր

ՂԱՂԱՐ ԳԵՏԱԿԸ

Տասու պատմում էր. «Դարեր սուս մեր երկիրը դռնվում էր թաթարների ախրապետության տուկ։ Մեր բնակված տեղերում այդ ժամանակները հոսում էր մի գետ, որի ափերին վրան էին ձգել թաթարական զորքերը։ Արշավանքի դնալիս զորքերն իրենց հետ էին տանում և կանանց, որոնց պարտականությունն էր ղինվորների համար ճաշ պատրաստել, վիրավորներին խնամել և այլն։

Մի անգամ, երբ զորքերը կռվի դաշտից առն վերադարձան հանգստի, իրենց վրտնները շղաան։ Չորս կողմն ամեն ինչ ջրով էր ծածկված, ոչ մի կենդանի շուն, ինչպես գերեղմանատանը։ Վարարած գետը մի գիշերվա մեջ սասաիկ ավերածություն էր կաատրել։ Այդ ջրերում անհետացել էին և տանը մնացած ըողոր աղջիկները։

Ահա այդ դժբախտ աղջիկների հիշատակը հավերժացնելու համար դեաք անվանել էին «Ղղար», որ նշանակում է «աղջիկներ»։

* * *

Ղղար ավանը (այսպես կոչում էին բերդաքաղաք և գավառային կենտրոն) իր անունը սաացել է Ղղար կոչված գետակից, որի ափին ժամանակի ընթացքում գոյացել է ավանը։

ՉՈՐՍ ԱՂՋԻԿՆԵՐ

Գարնան սքանչելի օրերից մեկն էր Հյուսիսային Կովկասում։

Թերեք գետի ձախ ափին մարդկանց մի խումը երեաց, որը դանդաղ առաջ էր ընթանում։

Դրանք օտարականներ էին, որոնք ապրում էին սահմանից այն կողմը։ Անհրապույր ու ծանր

էր նրանց կյանքն այնանդ։ Հուսահատությունը ծայր աստիճանի էր հասցրել նրանց։ Եվ ահա մի օր այդ մարդիկ թողին իրենց խրճիթները, անցան սահմանը և ոտք դրին մեր հողի վրա այն հույսով, որ այսանդ կգտնեն իրենց ըախտը։

Մարդկանց աարաղից կարելի էր ենթադրել, որ կռվիկներ էին դրանք։

Շատ պիտի գնային, թե քիչ, հայանի չէ, ըայց ահա վերջապես հեղում երեացին ըարձր ծառերի շարքեր, դեպի ուր խումրն ուղղեց իր քայլերը։

Երբ մարդիկ հասան նվիրական ծառերին և հեաաղոտող աչքերով նայեցին չորս կողմը, համոզվեցին, որ ընությունն այսանդ հարուստ է, հողը՝ բերրի։ Իսկ Թերեք գետում ձկնեղենն այնքան առաա էր, որ ձեռքերով կարելի էր որսալ։

Հիացմունքից մարդկանց աչքերը փայլեցին։ Էլ ինչ էր պեաք եկվորներին։ Նրանք գտան այստեղ այն ամենը, ինչ որ երաղում էին։

Այստեղ նրանք կանգ առան և որոշեցին իրենց նոր օթետնը հիմնել ջրին ու ձկնեղեն մոտիկ։

Եկվորները ծանոթացան ձկնորսների հետ, որոնք սրանց հրավիրեցին իրենց հեա ճաշի նսան։ Ծաշից հետո հյուրերը նսանցին դեաի ափին և սկսեցին հիշել օրվա անցուդարձը։

«Փառք լալահին,—ասացին նրանք,—իղուր շանցան մեր թափառումները, այստեղ ամեն ինչ սքանչելի է»։

Թերեքի այդ շրջանը վաղուց հայանի էր իր հարուստ ըուսականությամբ և կենդանիներով։

Իրիկնադեմ էր։ Վերջալույսի ոսկեղօծ ճառագայթներից պսպղում էր գետի երեսը, ամեն

ինչ խաղաղ էր շուրջը: Ձկնորսները հանգիստ նստած ձուկ էին որսում...

Եվ հանկարծ ձկնորսներից մեկը անհանգիստ շարժումով դեպի իրեն քաշեց ահագին ուռկանո, որը շատ ծանր թվաց: Նրան օգնության հասավ ընկերը, և երկուսով գծվարությամբ ափ հանեցին մի անսպասելի բան, որ բոլորի վրա սարսուռ աղղեց: Ենկուրները փակեցին աչքերը: Ի՞նչ անսիր էր դա: Նրանց առջև պատկած էր ջրահեղձ տղջկա մարմին, հրաշագեղ գեմքով, հերարձակ մի հավերժահարս...

Շատ լանցած ձկնորսական ցանցն ընկան ևս երեք մատաղահաս աղջիկների գիական:

Այս տեսարանից քարացած, մարդիկ դուրսնեցին խոնարհեցին: Այդ վայրկյանին ինչ-որ գերբնական ձայն ասաց նրանց. «Ահա այն տեղը, ուր գուք պետք է հիմենք ձեր բնակավայրը»: Այս ձայնից ապշած եկվորները սկսեցին աղոթք մորմնջալ. «Աս ամենակարող ալլահի ձայնն էր, որ հրամայեց այստեղ կառուցել մեր օթեանը»: Մարդիկ խորհուրդ արին և որոշեցին անմիջապես իրագործել իրենց մտադրությունը:

Նոր բնակավայրի հիմնաքարը դրվեց այստեղ, ուր հողին հանձնվեցին շորս կույսերի գիականները: Յուրաքանչյուր ջիրիմի գիմաց մի-մի հույակապ ըրարգի անկվեց, որոնք իրար կողքի կանգնած, իրար փարված, հիշեցնում էին շորս կույսերին:

Եվ որպեսզի շորս աղջիկների հիշատակը հավերժ մնա մարդկանց սրտերում, բնակավայրը կոչվեց «Ղլար»:

Պատմում են, որ այդ ջրահեղձ աղջիկները այն գեղեցկուհիներն էին, որոնց ճորաավաճառները գնել էին, որ ուղարկեն օտար երկիր՝ ավելի բարձր գնով վաճառելու համար: Սակայն աղջիկները սարսափով դժացել էին, թե ինչ սառը ու գոթախտ կյանք է սպասվում նրանց գերության մեջ: Նրանք չէին ցանկացել ստրուկ գառնալ ու ծառայել որեէ իսանի կամ բեկի լկաի քմահաճույքներին, այլ գերագասել էին մահու:

Չորսն էլ իրենց փրկությունը գտել էին Թերեքի կատաղի ալիքների մեջ...

«ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ, ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ...»

Ըստ ավանդության, շատ ժամանակներ առաջ, երբ Թաթարները ախրապետող էին Աստրախանում և նրանից դեպի հարավ, Ղլար ավանի

շուրջը, Թերեքի ափերին սթանչելի բուսականություն կար, զարգարված բաղմազան ծաղիկներով, որոնց գեղեցկությամբ ու բուրմունքով հրապուրված այստեղ էին գալիս մատաղահաս աղջիկները: Նրանք այդ ծաղիկներից փնջեր էին հյուսում, պսակում իրենց գլուխները և ուրախ ու զրվարթ շուրջապար պարում ու երգում:

Այսպես մի անգամ, ինչ-որ տոնի առթիվ, այստեղ խմրված աղջիկները բոլորովին միամիտ՝ իրենց պար ու խաղով էին ղրաղված, երբ հանկարծ անսպասելիորեն թփերի միջից նրանց դիմաց գուրս եկավ Թաթարների մի խումբ: Աղջիկները սաստիկ վախեցած, իրար հավեցին, և ղզալով վերահաս վտանգը, որ նրանց սպառնում էր, գերագասեցին մահը և բոլորը մի անգամից նեղվեցին Թերեք գետի պղտոր ջրերի մեջ:

Անակնկալի եկած Թաթարները սաստիկ աղմուկ բարձրացրին, բացականչելով. «Ղլար, ղլար» (աղջիկներ, աղջիկներ):

Եվ այս անգամ գուրս թուած բացականչությունը հիմք ծառայեց ավանը կոչել՝ «Ղլար»:

«ԱՂՋԻԿՆԵՐԸ ՄՆՈՒՄ ԵՆ»

(Կուսակապալա ավանդություն)

Ղլարը կուսիկների լեզվով կոչվում է «Ղըզլար կալա»: «Ղլար» նշանակում է աղջիկներ, իսկ «կալա» (ղալա) բառը ղանաղան նշանակություն ունի՝ մեծ, բարձր առն կամ բերդ, որը շրջապատված է քարե պատերով և վերջապես նշանակում է՝ «մնում են», եվ այսպես «Ղլարկալա» ամբողջությամբ նշանակում է՝ «Աղջիկների բերդ» կամ «Աղջիկները մնում են»:

Շատ հին ժամանակներից Թերեքի մյուս կողմը գտնվում էր էնդրեյ գյուղը: Գյուղը և իր բնակչությունը ամբողջովին բեկի սեփականություն էին: Բեկը շատ խիստ օրենքներ էր սահմանել էնդրեյ առվում: Ամենաշնչին հանցանքի համար ստրուկին կարող էին սպանել, վաճառել կամ ցմահ փոսր նետել:

Եվ ահա էնդրեյ գյուղում մի գեպք պատահեց, որ ոչ ոքի մոքովն անգամ չէր անցնի: Բեկի աղջիկը սիրահարվեց մի ջահել սիրուն սարուկի: Տղան էլ շատ ջերմ սիրեց աղջկան: Եվ որովհետև նրանք գիտեին, որ իրենց երկուսին էլ մեծ վատնք է սպառնում գաթան բեկի կողմից, իրենց երջանկությունը չկորցնելու համար սիրահարները որոշեցին՝ ծածուկ փախչել գյուղից:

Սրանք ունեն հավասարիմ ընկերներ, որոնք հանձն առան ամբողջ ճանապարհին ուղեկցել ու այսչափանել սիրահար ղույզին:

Երանք դալիս հասնում են Թերեք դեպին, հիանում նրա ասկերին կանգնած հոյակապ րար-դիներով և որոշում են այստեղ բնակություն հաստատել:

Դրանից հետո պարզ է, սիրահար ղույզի ընկերները չէին կարող վերադառնալ իրենց պուրը և երեսլ ընկին, որը նրանց անսպասան կսպաներ:

ՀԵՐԵՔԻՆԵՐ, ԱՌԱԿՆԵՐ, ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ, ԶՎԱՐՃԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՄԱՐԹԻ ԱԶԿԸ

Մե քեսիր մարթ իրա բախըմը հողը փորհ-լու ժամանակ մե քարի կտոր քթավ, մե շանսնված քար: Քթնողը քարը դեռ ու ղեն շուռ տվավ, շատ տնողավ, րայց ինչ քար իլելը չհասկացավ: Վերը մոտածավ՝ տսնել քարը թաքավորին, նա կհասկանա և իրան էլ լավ կվտրծատրի:

Թաքավորը եփոր տեսավ էտ հրաշալի քարը, շատ ուրախացավ, նա հրամայավ իրա կլիավոր դանձապահին՝ քարը պերողին տալ էնքան օսկի, ինչքան կքաշի էտ քարը: Թաքավորի հրամանը իսկույն կատարան: Կշեռքի մե դումանր տրան քարը, մյուսին՝ օսկին: Քարի կողմը ծանդր տուս կկավ: Ինչքան օսկին ավելցնում ին, ողջ մեկ ա, քարը ծանդր էր: Թաքավորը հրամայավ իրա ունե-յած սաղ կարողությունը տնել կշեռքի վրեն, հա-լա ուրիշ թուրավորից պարտք օսկի վեկալավ, ողջ մեկ ա, քարը ծանդր մնաց:

Թաքավորն իրա մոտ կանչավ իրա երկրի իմաստուններին: Սրանք էլ մտիկ տան քարը, շատ հիացան նրա տեսքից, պայց պան չհասկա-ցան:

Էն ժամանակ խորհուրդ տվան թաքավորին՝ կանչել Հնդուտանի տմենաերեկի իմաստունին:

Սա էկավ, ձեռքի մեջ վեկալավ էա քարը և ասավ. «Թաքավորն ասլրած կենտ, էս քարը մար-թի աշկն ա, նրան ոչ մի պան չի կալող կուշ-տացնել, րացի հողից»:

Ողջ պալատը դարմացավ:

Իմաստունը մե հտփուտ հող վեկալավ ու քը-ցավ կշեռքի վրեն, քցավ թե չէ, քարը իսկույն վեր քաշվավ: Նորից դարմանք:

Ասում են, որ այս դեպքից հետո էնդրեյ աուլից իրար ետևից սկսեցին փախչել ուրիշ աղ-ջիկներ, որոնք սիրահարված էին այն տղաներին, որոնք իրենց ընկերու և նրա դեղեցկուհի կն-ջ հետ ընակվել էին Թերեքի ափին, րարձր րարդի-ների տակ:

Գալով իրենց սիրահարների մոտ, աղջիկները այստեղ էլ մնում են մշտապես:

Այս ավաղությունը պատմեց կուսիկ Ա. Զեյ-նալովը:

Մարթի տշկը անկշտում ա, նրան կարող ա կուշտացնել միայն հողը: Էս ա մեր հեքիաթի միտքը:

Պատմեց Աղաջան Սիմոնյանը 1964 թ.:

ՕՑԸ ԵՎ ՏԵՐՏԵՐԸ

Իլըմ ա, չի իլըմ մե տերտեր. սա ունենում ա մե տղա: Մե օր իրա րաղըմը կործ անելու վախտը տերտերը մե պստիկ օց ա տեսնում, հետը պարեկամանում ա: Տերտերի մեղքը կամ ա, տեսնում ա, որ նա հալա պստիկ ա, պետք ա մեծանա կաթ ուտելով: Եվ որոշում ա՝ պատա-հած տեղըմը ամեն տոավոտ մե կավաթով կաթ ա տընում, ինքն էլ հեռտնում ա, որ օցը չվախա-նա: Օցը դալիս ա կաթը խմում և կավաթի մեջը մե օսկի թողնում:

Էսպես ամեն առավոտ տերտերը կաթ ա տանում, օսկին վերակալում: Ժամանակ ա անց կե-նում, տերտերը հարուստանում ա:

Հիմի նա միտք ա անում՝ կնա Երուսաղեմ ուխտի՝ մուղղուսի դառնա:

Կնալուց առաջ տերտերը օձի մասին պամում տ իրա մինուճար տղին և տանում ա օցի հետ ծա-նոթացնելու: Տերտերը ասում ա օցին. «Սրանից եդ քու մոտ կզա իմ տղես, իսկ ես դնում եմ Երուսաղեմ»:

Էտ օրվանից տղեն կաթ ա տանում օցին, օս-կին ստանում:

Ստացած փողերով տղեն էլ հարուստանում ա, սկսում ա քեփ տնել, շոսլլ կյանք տնցկաց-նել:

Մե օր էլ տերտերի տղեն միտք ա անում, թե ի՞նչ եմ կլոխս ցավացնում, արա համար ամեն